

in de etalage

Het Frans Walkate Archief, de nalatenschap van Henk van Ulsen en een verrassende ontdekking

Op 28 augustus 2009 overleed geheel onverwacht op een logeeradres in Bussum de in 1927 in Kampen geboren acteur Henk van Ulsen. Het bleek dat hij nauwelijks had nagedacht over een eventueel verscheiden, hij had tenminste geen randvoorwaarden geformuleerd voor de praktische afwikkeling van dit - zelfs voor hem - onvermijdelijke moment. Bovendien waren er geen directe nabestaanden om met die taak te worden belast. Het afwikkelen van de erfenis was daardoor een lastige en omslachtige taak. Dat weerspiegelde zich enigszins in de wijze waarop het Frans Walkate Archief met een deel van Van Ulsens materiële nalatenschap werd bedacht. In het jaar 2010 droegen verschillende personen op verschillende momenten zaken uit de voormalige boedel over aan het Archief. Gezamenlijk vormden deze schenkingen een waardevol en omvangrijk geheel, dat de meeste aspecten van Van Ulsens persoonlijkheid en carrière en deels ook van de geschiedenis van zijn familie op boeiende wijze toelicht en ondersteunt en daardoor een dankbare aanvulling is op het (bescheiden) Van Ulsendossier dat in de loop der tijd door het Frans Walkate Archief was aangelegd.

De schenking is bijzonder heterogeen. De kern bestaat uit een zeer omvangrijke collectie krantenknipsels, die in woord en beeld een indruk geeft van het dynamische leven van een gevierde acteur in de schijnwerpers van de roem en dat over een indrukwekkend lange periode. Verleende onderscheidingen, waarvan het koninklijke 'lintje' een hoogtepunt vormt, illustreren dit succes. De overgeleverde correspondentie is bescheiden en omvat uitwisselingen met zowel collega's, als vrienden en familie. Van Ulsens beroemde stem, die hij op alle mogelijke manieren heeft ingezet, is vastgelegd op een aantal geluidsdragers, voornamelijk lp's, die een prelude vormen op de luisterboeken die hij later insprak. De schenking omvat verder foto's en documenten betreffende zijn privéleven en acteurscarrière, zoals programmaboekjes, toespraken, geannoteerde scenario's en andere teksten. Opvallend is de hoeveelheid genealogische stukken, vooral over de familie Steenkamer, waar zijn moeder uit stamde. De verkregen collectie bevat

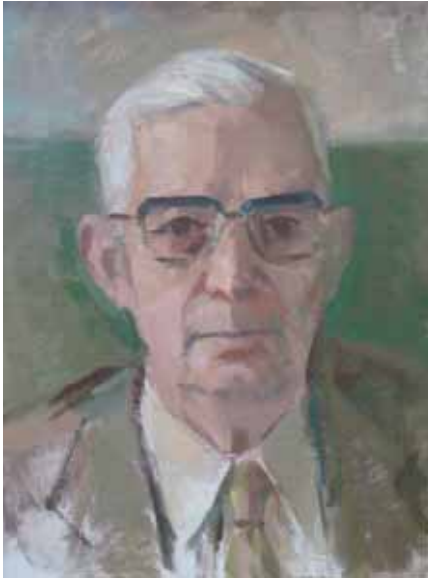
Erzsébet (Erzsike) Tóth (1906-1978). Portret van Henk van Ulsen op twaalfjarige leeftijd. Olieverf op doek, 80 x 61 cm. 1939. Collectie: Frans Walkate Archief.

[Pieter d'Hont (1917-1997)]. Portretkop Henk van Ulsen. Brons, 30 x 20 x 23 cm. Ongedateerd. Collectie: Frans Walkate Archief.

zelfs een aantal eigenhandige aquarellen, die duidelijk aantonen dat Van Ulsens kwaliteiten, ondank zijn liefde voor kunst, niet op het beeldende vlak lagen.

Het kunstminnende karakter van de acteur weerspiegelt zich bij uitstek in zijn activiteiten als collectioneur, vooral in de, bijna manische, wijze waarop hij het werk van de 'Ijsselschilder' Jan Voerman verzamelde. Het grootste deel van die collectie is jaren geleden verkocht aan Museum de Fundatie, een aankoop waarin ook de Gemeente Kampen participeerde. Veel van wat resteerde, of nadien werd aangeschaft, is na zijn dood geveild. Dit deel is dus buiten de schenking gevallen. Maar er bleef nog wel wat over. Ijdelheid was Van Ulsen niet vreemd en hij liet zich tijdens zijn leven vele malen portretteren, (of wist anderen daartoe aan te sporen). Een aantal van deze werken uit zijn bezit bleef buiten de verkoop en ging naar het Frans Walkate Archief. Ze vormen waarschijnlijk het meest interessante onderdeel van de schenking. Mogelijk had Van Ulsen de smaak van het poseren al te pakken gekregen toen hij als twaalfjarige jongen werd vereeuwigd door Erzsébet

Clemens J.A.M. Merkelbach van Enkhuizen (1937).
Portret van Johan van Ulsen (de vader van Henk
van Ulsen). Olieverf op doek, 50 x 40 cm. 1973.
Collectie: Frans Walkate Archief.

Clemens J.A.M. Merkelbach van Enkhuizen (1937).
Portret van Aaltje van Ulsen-Steenkamer (de moe-
der van Henk van Ulsen). Olieverf op doek, 50 x 40
cm. 1973. Collectie: Frans Walkate Archief.

(Erzsike) Tóth (1906-1978), een toentertijd in Kampen woonachtige kunstnares van Hongaarse afkomst. Zij maakte in 1939 twee fraaie portretten; knappe karakterstudies van een wakker knaapje, geschilderd in een licht modernistische stijl. Een ervan is overgedragen aan het Stedelijk Museum Kampen, de andere aan het Frans Walkate Archief. Het vormt daar een boeiende aanvulling op een goed getroffen bronzen portretkop door de gerenommeerde beeldhouwer Pieter d'Hont (1917-1997) van Van Ulsen op latere leeftijd, dat ook onderdeel vormt van de schenking. Van Ulsen poseerde ervoor in d'Honts Utrechtse atelier bolwerk De Manenburg als acteur op het toppunt van zijn roem.

Bescheidener van aard is een miniatuurportret uit 1973, geschilderd door Clemens J.A.M. Merkelbach van Enkhuizen, mogelijk bedoeld als relatiegeschenk, of vriendschappelijk gebaar. Deze kunstenaar maakte namelijk in hetzelfde jaar 1973 twee portretten van respectievelijk Johan van Ulsen en Aaltje van Ulsen-Steenkamer, de ouders van de acteur. Het werden vlotte schilderijen in een gedempte kleurstelling. Ook deze werken zijn overge-

dragen aan het Frans Walkate Archief, zodat een fraai ensemble ontstond. Dit ensemble kreeg na de overdracht in 2010 versterking van een postuum portret van Van Ulsen dat het Archief had laten schilderen door Martin-Jan van Santen. Het reeds gevormde plan van Van Ulsen om in levenden lijve voor hem te poseren kon hij helaas niet meer waarmaken.¹ Het portret is echter onmiskenbaar Van Ulsen.

Niet lang daarna kwam er nog een fraaie aanvulling op deze bijzondere reeks. Op de kunstmarkt verscheen een schilderij uit 1932 van een boerin in Zeeuwse klederdracht door Erzsike Tóth. Het tot nu toe in kaart gebrachte oeuvre van Tóth is klein. Elke aanvulling is dus een buitenkans en een verrassing, waar een instelling als het Frans Walkate Archief vanuit haar collectiebeleid graag op inspeelt. De kwaliteit van het schilderij was hoog en het paste prima in de collectie van het Archief, dat maar een beperkt aantal werken van de kunstenaars bezit. Het werd aangekocht. Slechts enkele dagen later werd bij toeval in het 'dossier Van Ulsen' ontdekt dat een foto van een dame in klederdracht sprekend op dit schilderij leek: het bleek om A. van Ulsen-Steenkamer te gaan, de moeder van Van Ulsen. Bepaalde karaktertrekken waren, ondanks de veertig jaar leeftijdsverschil, nog goed te herleiden tot het portret dat Clemens Merkelbach had gemaakt. Zo werd bij puur toeval deze vroege beeltenis herenigd met de rest van de 'familiegalerij'.

Geraart Westerink

Noot

1. Elders in deze *Kamper Almanak* wordt uitvoerig ingegaan op de schilder Martin-Jan van Santen en de portretten die hij heeft geschilderd en mogelijk gaat schilderen voor het Frans Walkate Archief.